

Mødet den 22. April 1926.

Fraværende: J. Chr. Møller.

1. (J. Nr. 22¹—1926). **Indenrigsministeriets Approbation paa Købekontrakt med Kontorist J. Vosmar.**

Toges til Efterretning.

2. (J. Nr. 73—1926). **Indenrigsministeriets Stadfæstelse af Regulativ for Kommunens Hospitaler.**

Toges til Efterretning.

3. (J. Nr. 83—1926). **Indenrigsministeriets Resolution i Sagen om en eventuel Tilbagerykning af Ejendommen Søndergade Nr. 39—41.**

Ministeriet resolverer, at de omhandlede Byggeforetagender ikke kan begrunde, at der stilles Krav om Tilbagerykning af Ejendommen.

B o r g m e s t e r e n beklagede Ministeriets Afgørelse, som i høj Grad vilde vanskeliggøre Byraadets Bestræbelser for at udvide Gaderne i Aarhus. Her havde baade Bygningskommissionen og Udvalget for Byens Udvidelse og Bebyggelse den Opfattelse, at det maa kaldes en Ombygning af Ejendommen, og for at den kunde foretages, maatte der tillige lægges 2 Ejendomme sammen i Matrikulen, hvilket Ministeriet ganske syntes at have overset. Men nu maatte man jo se, hvordan Sagen videre udviklede sig.

Toges til Efterretning.

5. (J. Nr. 109—1926). Indstilling fra Belysningsudvalget angaaende **Program for Udvidelsen af Elektricitetsværket.**

Fra Byraadets tekniske Konsulent, Firmaet Eriksen & Sardemann, forelaa følgende Indstilling:

»Efter at vi ved Kontrakt af 24. Marts d. Aar af Udvalget er engageret til Udarbejdelse af Planer til en Udvidelse af Elektricitetsværket, har vi opstillet et Program for Arbejdet for at gøre os klart, om det var muligt eventuelt at fremme Arbejdet saa meget, at et nyt Maskinaggregat kunde forventes at være til Disposition til Efteraaret 1927. Naar vi lægger saa megen Vægt herpaa, skyldes det, at Elektricitetsværket, selv om der tages Hensyn til Elektricitetsleveringen fra Randers Elektricitetsværk og Gudenaacentralen, knap nok vil være i Stand til at opretholde Elektricitetsforsyningen i Vinteren ²⁶/₂₇ og i ethvert Tilfælde ikke i Vinteren ²⁷/₂₈, selv om alle Elektricitetsværkets nuværende Maskiner er disponible, hvilket med andre Ord betyder, at der allerede i kommende Vinter ikke kan regnes med nogen som helst Reserve for det nuværende lidet driftssikre Maskinanlæg. Hertil kommer, at Produktionen i Vinteren ²⁷/₂₈ fra et nyt Maskinaggregat vil betyde en Besparelse alene i Brændselsudgifter i Forhold til Produktion med det nuværende Maskinanlæg samt Køb fra Randers kommunale Elektricitetsværk af ca. 200000 Kr. Der er saaledes al Grnd til at undersøge Muligheden af at faa et Maskinaggregat i Drift til Efteraaret 1927.

Vi havde nu først opstillet følgende Program:

P r o g r a m 1.

- 1) Projekt kan forelægges Byraadet 15 Juni 1926.
- 2) Byraadets Bemyndigelse til Belysningsudvalget til at udbygge 15. Juli 1926.

- 3) Licitation Kedler og Turbiner 15. Septbr. 1926.
- 4) Endelig Ordre Turbiner og Kedler 15. Oktbr. 1926.
- 5) Licitation Byggearbejder 7. Decbr. 1926.

Byggearbejdet standses af Vinteren, og det vil være umuligt at faa et Maskinaggregat i Gang til Vinteren 1927.

Vi foreslaar derfor nu følgende ændrede Fremgangsmaade og Tidsfrister:

P r o g r a m 2.

- 1) Projekt, samt Tilbud paa Kedler og Turbiner til Byraadet 15. Juni 1926.
- 2) Byraadets Approbation af Projektet og Byraadets Bestilling af Kedler og Turbiner 15. Juli 1926.
- 3) Licitation Byggearbejder 7. September 1926.

Det vil da være muligt at faa 1 Maskinaggregat i Gang til Efteraaret 1927, idet der ved vort andet Forslag, hvorved Indhentning af Tilbud paa Turbiner og Kedler sker parallelt med Udarbejdelse af Projekt, opnaas en Tidsbesparelse af ca. 3 Maaneder. Desuden medfører vort sidste Forslag den Fordel, at Byraadet samtidig med at tage Stilling til vort Projekt med tilhørende Overslag kan sammenligne dette sidste med de da foreliggende bindende Tilbud paa de væsentligste Dele, nemlig Maskiner og Kedler.

Vi er ved vore Undersøgelser kommet til det Resultat, at Udvidelsen bør ske med et stort Damp turbineanlæg med Kedler for 25 At. Tryk, idet i de senere Aar Bevægelsen overalt gaar i Retning af højere Damptryk og store Enheder for at opnaa en god Økonomi. Her i Landet er København ved den sidste Udvidelse af H. C. Ørstedværket gaaet til 25 At. Damptryk, men

Anlægget er ikke i Drift endnu. Da det vil være af Betydning at bese saadanne Anlæg i Drift, forinden de endelige Ordre afgives, tillader vi os at foreslaa, at der foretages en Rejse af Udvalget, Belysningsvæsenets Ledelse og os for at bese lignende større Anlæg med højere Damptryk.»

Tiltraadt af Belysningsudvalget.

B o r g m e s t e r e n henstillede at gaa frem efter Program 1, idet man saa kunde følge de Former, som Byraadet plejede at bruge. Det var Kotume, naar man antog en teknisk Konsulent, at han udarbejder Forslag over Arbejderne med Planer og Overslag til Udvalget, hvorefter det gaar til Byraadet, og derefter kan Arbejdet udbydes; i Mellemtiden havde Byraadet saa Tid til at undersøge, hvorledes Kapitalen skal skaffes til Veje. Selvfølgelig vilde det ikke falde vanskeligt at skaffe de fornødne Penge, men der maatte jo forhandles derom først, og ligeledes skulde Ministeriet give Tilladelse til Laanet. Angaaende Vanskeligheden ved at skaffe tilstrækkelig Kraft i Vinteren 1927, havde Taleren den Opfattelse, at det nok kunde lade sig gøre, og Taleren vilde henstille til Udvalget at se velvilligt paa Forslaget om at følge Program 1.

H. P. C h r i s t e n s e n oplyste, at Udvalget først var enigt om at følge Program 1, men man havde bøjet sig for den tekniske Konsulents Opfattelse for at opnaa, at i hvert Fald den ene Turbine kunde indrettes i Efteraaret 1927. Men der var selvfølgelig visse Forhold at tage i Betragtning først, ogsaa Pengespørgsmaalet, og Taleren antog derfor, at Udvalget godt kunde tiltræde Forslaget om at følge Program 1.

P. P e t e r s e n kunde tiltræde dette.

Det vedtoges at følge Program 1, hvorefter det henstilles til Kasseudvalget at fremskaffe de nødvendige Pengemidler.

6. (J. Nr. 92—1926). **Andragende fra A/S J. R. Lykkeberg om Tilladelse til at indrette Køkken med Afløb til Aaen i Kontorbygning ved S. Frichsvej.**

Brolægningsudvalget kan anbefale Andragendet paa følgende Betingelser:

1) Tilladelsen gives kun midlertidig, saa at den til enhver Tid kan tages tilbage af Byraadet eller Sundhedskommissionen.

2) Efter Køkkenafløbet skal anbringes en Fedtsamler og Septictank. Fornødne Tegninger til Kloakanlægget med Tilbehør skal fremsendes til Bygningskommissionens Approbation.

3) Deklaration af ²⁶/₁₁ 1920 angaaende Bidrag til Kloaken i S. Frichsvej, samt Firmaets Forpligtelse til at yde Bidrag til Anlæg af S. Frichsvej med ¹/₃ af Udgiften skal fremdeles være gældende (jfr. 626—19).

Indstillingen vedtoges.

7. (J. Nr. 2¹³—1925). **Andragende om Dispensation fra Bygningslovens § 21 og Bygningsvedtægtens § 12 for Frederiksallé Nr. 75.**

Anbefaledes.

8. (J. Nr. 2¹⁴—1926). **Andragende om Tilladelse til at lægge Tagpap paa Værkstedbygning i Frederiksallé Nr. 75.**

Bevilgedes.

9. **B o r g m e s t e r e n** gjorde opmærksom paa, at der var kommen nogen Kritik frem over den Maade, hvorpaa Udvalget for Bygninger og Inventar havde indstalleret de Husvilde, og der var fremsat den Bemærkning, at man burde have taget Skolerne i Brug hertil. Taleren vilde i den Anledning meddele, at Udvalget havde henvendt sig til Skoleautoriteterne herom, men at det blev nægtet at lægge Beslag paa flere Skoler, hvorimod Gymnastiksalene

blev stillet til Raadighed. Disse slog imidlertid ikke til, og derfor maatte Udvalget tage Lokalerne i Aarhus Skibsværft til Hjælp. Der var allerede sket Skade nok overfor de Børn, som ikke fik den Undervisning, de ifølge Undervisningsplanen havde Krav paa, og der var gentagne Gange fra Ministeriet forespurgt, hvornaar man kunde faa Forholdet ændret. Man havde holdt Sagen hen, til April Flyttedag var overstaaet, men det kunde ikke vedblivende gaa saaledes, og Taleren vilde i hvert Fald gøre alt muligt for, at Ingerslevs Skole kan blive rømmet fra Sommerferien. Hvorledes det kunde lade sig gøre, maatte Taleren overlade til Byraadet at afgøre.

J. P e r r e g a a r d oplyste, at de Husvilde, som mødte med Attest fra Læge eller Jordemoder, havde faaet de bedste Rum. Skibsværftet kunde nok anvendes foreløbig, selv om der var Lergulv; Taleren var selv opvokset i et Hus med Lergulv. Der fandtes mange pæne Folk blandt de Husvilde, og flere af dem havde faaet Lejlighed hos private Husejere, naar Udvalget sagde god for dem; men der fandtes ogsaa enkelte, der ikke kunde holde deres Beboelsesrum rent eller var fyldt med Utøj, saa ingen kunde være tjent med at bo i Nærheden af dem. Udvalget havde gjort, hvad der var muligt at gøre under den vanskelige Situation, men hvis der vedblivende skulde kritiseres, burde Byraadet sætte andre Folk til at besørge Arbejdet.

H. P. C h r i s t e n s e n beklagede, at Situationen havde formet sig saa slemt efter Huslejelovens Ophævelse, og efter Rigsdagens Stilling til Ydelse af Statslaan var der ikke Udsigt til, at det snart kunde blive bedre, idet alt privat Byggeri i Øjeblikket laa stille. Hvis der ikke her skete en Forandring, maatte Byraadet snarest everveje, hvad

der kan gøres for at fremme Byggeriet, for man kunde ikke vedblivende lægge Beslag paa Skolerne.

Leonhard Hansen erkendte, at Udvalget havde et meget vanskeligt Arbejde, og at der kunde findes mange blandt de Husvilde, som ikke var lette at have med at gøre. Alligevel vilde Taleren offentlig beklage, at Udvalget havde taget Skibsværftets Værkstedbygning i Brug til Husvilde, for det burde ikke være sket. Taleren var glad ved Borgmesterens Udtalelse om Skolerne; de burde hurtigst muligt rømmes, men Taleren havde gerne set, at Borgmesteren samtidig havde anvist Udvej til at skaffe andre Boliger. Nu var det overladt til Byraadet, og forhaabentlig lykkedes det at finde ud af det

H. J. Baden fastslog, at hele Miséren skyldtes Ophævelsen af Huslejeloven og Frigivelsen af Opsigelsesretten. Der blev fra visse Sider hævdet, at naar først de frie Kræfter kunde florere, vilde alt blive godt; men det var gaaet lige modsat, og navnlig gik det ud over Familier med mange Børn. Vanskelighederne vilde sikkert vedvare igennem mange Aar, for der var stadig nygifte, der satte Bo, og de fik først Lejlighed; ligeledes blev det mere og mere Skik, at enligt stillede, selverhvervende Kvinder lejer Lejlighed, og de blev altid foretrukne for større Familier. Der fandtes vel nok sorte Faar blandt de Husvilde, men langt de fleste var respektable og pæne Folk; der var Familier med indtil 14 Børn, og det var ganske umuligt for saadanne at faa en privat Lejlighed. Det var beklageligt, at man var nødt til at tage Skibsværftet til Bolig, men det var ogsaa kun tænkt som en midlertidig Nødhjælp; det var endda ikke Folkene dernede, som boede daarligst, men dem i de skumle Bagbygninger, Kældere, Tagkamre og Lysthuse.

Boligsituationen var noget i Retning af en Forbrydelse mod en Mængde Medborgere i Byen.

J. Perregaard havde udtrykkelig sagt, at det var et Mindretal af de Husvilde, der ikke var, som de burde være. Desværre var det ikke Folk med smaa Børn, det var mest galt med, men Familier med voksne Børn. Den Ungdom, som var opvokset i de senere Aar, var ikke altid tiltalende, og hvis de unge Mennesker vilde, kunde de nok hjælpe Forældrene, saa de kunde faa Raad til at leje en større Lejlighed. Selvfølgelig var Skibsværftet kun beregnet til midlertidig Brug, og i Efteraaret havde man 30 Familier ude efter en Maanedes Forløb; men iøvrigt kunde der let lægges Bræddegulv dernede, og Pladsen til hver Familie var lige saa rigelig som en 2 Værelses Lejlighed. Men man fik aldrig Boligspørgsmaalet ordnet, før der var skaffet tilstrækkelige Lejligheder til de Folk, der kan betale en ordentlig Husleje. Angaaende Statslaanene var der kommen nogen Misforstaaelse frem, idet Folk havde faaet det Indtryk, at der ikke mere kan laanes indtil 85 %, men det var ikke rigtigt. Der var mange, som fik bevilget Statslaan og alligevel ikke byggede, og det burde der føres nogen Kontrol med, saaledes at de blev slettet efter en vis Tid.

Holst Knudsen var glad ved Hr. Perregaards Udtalelser angaaende Statslaan, for det var dér, man maatte finde Udvej. Der forelaa en Mængde Begæringer om Laan, som Byraadet havde anbefalet, men som endnu ikke var afgjort, og mange private ventede blot derpaa for at tage fat paa at bygge. Men hvis Andragenderne ikke snart blev bevilget, blev Husene ikke færdige til Oktober Flyttedag, og saa fik man de samme Vanskeligheder igen. De kommunale Tilskud til Byggeri

blev altid gjort afhængig af, at vedkommende straks begynder at bygge og fuldfører Arbejdet uden Ophold; men man burde sætte alt ind paa at faa de mange Statslaansbegæringer afgjort hurtigst muligt.

M a r t h i n P e t e r s e n var enig med de foregaaende Talere i, at man maa se at faa Skolerne gjort fri; men Pointet laa i at faa de søgte Statslaan bevilget, saa Byggeriet kan komme i Gang. Derefter maatte Byraadet se at faa undersøgt, hvor meget Byggeri der blev, saa man kan skønne over Stillingen til Efteraaret, og hvis det ikke slog til, maatte der under en eller anden Form skaffes Boliger, for man kunde ikke vedblivende byde Husvilde at bo i Maskinhuset ved Havnen. Angaaende de Husvilde syntes Taleren ikke, det var nødvendigt i et aabent Møde at fremsætte den Slags Udtalelser, som Hr. Perregaard fremkom med. Selv om der maaske var enkelte, som det passede paa, saa maatte man ikke glemme, at Samfundsforholdene bar Hovedskylden derfor; man maatte heller ikke glemme, at mange af de unge Mennesker havde været tvunget til at gaa arbejdsløse igennem flere Aar, hvor intet blev gjort for dem, derfor var det forstaaeligt, om nogle blev demoraliserede.

P. P e t e r s e n antog, at alle beklagede den nuværende Situation og var enige om, at der bør gøres noget for at forbedre den. Taleren var dog ikke helt enig med Hr. Baden i, at det skyldes Frigivelsen af Opsigelsesretten, for der blev jo ikke færre Lejligheder af den Grund, og det var i hvert Fald givet, at hvis Opsigelsesretten ikke var givet fri, havde det været ganske umuligt at reformere Forholdet med Kommunens Lejere. Men det var ikke dem, som Kommunen har indkvarteret, der

boede daarligst, det var dem i Baggaarde og lignende Steder, og f. Eks. mange af Kommunens Barakker var ganske gode Lejligheder. Taleren troede ikke, der blev anden Udvej end at bygge Barakker, hvis Skolerne skulde rømmes i en nær Fremtid.

J. Perregaard indrømmede, at hvis man i sin Tid havde bygget Barakkerne f. Eks. til 10 Familier paa hvert Sted, havde det ikke været saa daarlige Boliger; den største Fejl ved dem var den stærke Sammenklumpning af Mennesker. Angaaende Byggeriet var Taleren enig med Hr. Holst Knudsen i, at man maa have Statslaanene afgjort, og Taleren havde sendt en Henstilling til Indenrigsministeren herom.

H. J. Baden bemærkede, at Konsul Petersens Argument duede ikke, for selv om der var lige mange Lejligheder, saa blev de lejet ud til enlig stillede og nygifte, hvorved Familier med Børn blev husvilde. Naar der ankedes over, at adskillige af disse var mindre propre, saa maatte man ikke glemme, at en Husmoder ikke kunde have samme Interesse i at holde en interimistisk Bolig i Stand, som hvor det drejer sig om en virkelig Lejlighed.

Borgmesteren havde adskillige Gange anvist Udveje; men hvis Taleren skulde anvise en Udvej i Øjeblikket, vilde den muligvis blive stemt ned. Hvis alle dem, der har en Smule økonomisk Evne og Medynk med andre Mennesker, slog sig sammen og byggede Andelshuse, var man ude over Bolignøden. Taleren kunde tænke sig, at man fra Byraadet retter en Anmodning til Ministeriet om at faa de indsendte Laanebegæringer afgjort; Taleren ønskede at høre Gruppeformændenes Mening herom.

H. P. Christensen vilde meget anbefale, at der rettes en saadan Henstilling til Ministeriet.

P. Petersen fandt det ogsaa meget paa-krævet at gøre dette.

Det vedtoges at rette en saadan Henvendelse til Ministeriet.

Ved Mødets Slutning meddelte J. Perregaard, at han lige havde modtaget et Telegram fra Indenrigsministeren, hvori meddeltes, at alle Laanebegæringer fra Aarhus med Undtagelse af en enkelt Sag var afgjort og omgaaende afsendt. Samtidig oplyste Ministeren, at der som hidtil kunde laanes indtil 85 %.

Toges til Efterretning.
